

**TARIMSAL KOOPERATİFLERİN
İŞLEVSELLİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ
ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ**

Işıl TAN

**Yüksek Lisans Tezi
Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı
Tarım Politikası ve Yayım Bilim Dalı
Prof. Dr. Fahri YAVUZ**

2025

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI

TARIMSAL KOOPERATİFLERİN
İŞLEVSELLİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ
ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ

(A Study on the Functionality and Sustainability of Agricultural Cooperatives:
the Case of Erzurum Province)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Işıl TAN

Danışman: Prof. Dr. Fahri YAVUZ

Erzurum
Ağustos, 2025

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

İşil TAN tarafından hazırlanan ‘‘Tarımsal Kooperatiflerin İşlevselliği ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Çalışma: Erzurum İli Örneği’’ başlıklı çalışma .. / .. / 2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:

Danışman: Prof. Dr. Fahri YAVUZ

Atatürk Üniversitesi

.....

Jüri Üyesi:

.....

Jüri Üyesi:

.....

Enstitü Yönetim
Kurulunun .../.../....
tarih ve sayılı
kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Alper NUHOĞLU
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiri, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak Prof. Dr. Fahri YAVUZ'un danışmanlığında sunulan Tarımsal Kooperatiflerin İşlevselliği ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Çalışma: Erzurum İli Örneği" başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	2	30
Kuramsal Temeller	6	30
Materyal ve Yöntem	10	35
Araştırma Bulguları ve Tartışma	1	20
Sonuç ve Öneriler	0	20
Tezin Geneli	3	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'den büyük olmaması gerekir.

Beyan edilen bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ve beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Işıl TAN	Prof. Dr. Fahri YAVUZ
22.7.2025	22.7.2025
İmza: Aslı ıslak imzalıdır	İmza: Aslı ıslak imzalıdır

* Tez ile ilgili YÖKTEZ'de yayınlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamda, tezin planlanmasında, araőtırılmasında, yürütölmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalıőmamı bilimsel temeller ışığında őekillendiren sayın danışman hocam Prof. Dr. Fahri YAVUZ'a teşekkür ederim.

Ayrıca yine desteğinden faydalandığım Dr. İrfan Okan GÜLER'e, her zaman yanımda olan aileme ve kızım Elif TAN'a sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Işıl TAN

Ağustos, 2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ TARIMSAL KOOPERATİFLERİN İŞLEVSELLİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ

Işıl TAN

Danışman: Prof. Dr. Fahri YAVUZ

Amaç: Bu çalışmada Erzurum ilindeki tarımsal kooperatiflerin işlevsellik ve sürdürülebilirliklerinin belirleyicilerinin ortaya konulması ve bu belirleyicilerden hareketle politika önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Yöntem: Erzurum'un 19 ilçesinde bulunan 113 tarımsal kooperatiften ulaşılabilen 95'i ile tam sayım yöntemiyle yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen verilerle SPSS programında deskriptif analizler yapılmış ve sonuçlar tablolaştırılmıştır. Limdep programında Binary Choice Probit modeliyle yapılan regresyon analizi sonucunda kooperatiflerin işlevselliğinin ve sürdürülebilirliğinin belirleyicileri tespit edilmiştir.

Bulgular: Kooperatiflerin kuruluş amacında hayvan alımı, faaliyetlerinde ise süt hayvancılığı büyük bir oranla ilk sırada yer alırken, sulama ikici, orman ürünleri üçüncü sırada yer almaktadır. Tanımlayıcı istatistikler, kuruluş amacı ve faaliyet alanına yönelik başarısızlıkların kooperatiflerin işlevselliğini ve sürdürülebilirliğini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Regresyon analiz sonuçlarına göre ilçe merkezine uzaklık, işlenen arazi miktarı ve tarım dışı faaliyette bulunmak kooperatiflerin işlevselliğini olumsuz etkilemektedir. Eğitim seviyesi, ortak sayısı, üyelerin ihtiyaçlarının karşılanması ve tarımsal desteklerden faydalanma ise işlevselliğe pozitif etki etmektedir. Diğer taraftan ortak sayısı, gelir seviyesi ve tarımsal desteklerden faydalanma pozitif etkilemektedir.

Sonuç: Tarımsal kooperatiflerin işlevselliklerini artırmak için ilçe merkezinde veya ilçe merkezlerine yakın köylerde kurulmaları, ortak sayılarının fazla olması, ortaklarının ihtiyaçlarını karşılaması yanında kooperatif yöneticilerinin ağırlıklı olarak tarımsal faaliyette bulunması, genel eğitim seviyelerinin yüksek olması ve desteklerden yararlanmaları teşvik edilmelidir. Kooperatiflerin sürdürülebilirliğini sağlamak için ise daha çok ortaklı kooperatiflerin kurulması, gelir kaynaklarının artırılması ve ortakların tarımsal desteklerden daha çok faydalanması sağlanmalıdır.

Anahtar kelimeler: Erzurum, tarımsal kooperatifçilik, işlevsellik, sürdürülebilirlik, probit

Ağustos 2025, 45 sayfa

ABSTRACT

MASTER THESIS

A Study on the Functionality and Sustainability of Agricultural Cooperatives: The Case of Erzurum Province

Işıl TAN

Supervisor: Prof. Dr. Fahri YAVUZ

Purpose: This study aimed to identify the determinants of the functionality and sustainability of agricultural cooperatives in Erzurum province and to provide policy recommendations based on these determinants.

Method: A face-to-face survey was conducted with 95 of the 113 agricultural cooperatives located in 19 districts of Erzurum using the full count method. Descriptive analyses were performed using the data obtained in the SPSS program, and the results were tabulated. As a result of the regression analysis conducted using the Binary Choice Probit model in the Limdep program, the determinants of the functionality and sustainability of cooperatives were determined.

Findings: While the purpose of the establishment of cooperatives is to purchase animals, and dairy farming is the most important factor in their activities, irrigation is the second and forest products are the third. Descriptive statistics show that failures in terms of the purpose of establishment and field of activity negatively affect the functionality, and sustainability of cooperatives. According to the regression analysis results, distance to the district center, the amount of land cultivated, and non-agricultural activities negatively affect the functionality of cooperatives. The level of education, the number of members, meeting the needs of members, and benefiting from agricultural supports positively affect functionality. On the other hand, the number of members, income level, and benefiting from agricultural supports positively affect it.

Conclusion: To increase the functionality of agricultural cooperatives, they should be established in the district center or in villages close to the district center, have a large number of partners, meet the needs of their partners, cooperative managers should be mainly engaged in agricultural activities, have a high level of general education, and benefit from support. In order to ensure the sustainability of cooperatives, cooperatives with more partners should be established, income sources should be increased and members should be provided with more agricultural supports.

Keywords: Erzurum, agricultural cooperatives, functionality, sustainability, probit.

August 2025, 45 Pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iii
ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
Çalışmanın Amacı.....	2
Çalışmanın Kapsamı	3
KURAMSAL TEMELLER	4
MATERYAL VE METOT	7
Materyal	7
Metot	7
Örnek Büyüklüğü	7
Anketlerin İçeriği.....	7
Veri Analizinde İzlenen Yöntem	7
ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	11
Deskriptif Analiz Sonuçları.....	13
Kooperatif Başkanları ile İlgili Özellikler.....	13
Tarımsal Kooperatif İle İlgili Özellikler	15
Kooperatiflerin İşlevsellikleri ve Sürdürülebilirlikleri ile İlgili Özellikleri.....	19
Regresyon Analizi Sonuçları.....	21
SONUÇ VE ÖNERİLER	26
KAYNAKLAR	27
EKLER	31
EK 1.Anket Formu	31
ÖZGEÇMİŞ	34

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Erzurum ilindeki tarımsal kooperatiflerin ilçelere ve türlerine göre dağılımı,.....	12
Tablo 2. Kooperatif başkanlarının yaşı.....	13
Tablo 3. Kooperatif başkanlarının eğitim durumu.....	13
Tablo 4. Kooperatif başkanlarının medeni durumu.	13
Tablo 5. Kooperatif başkanlarının ailesindeki fert sayıları.....	14
Tablo 6. Kooperatif başkanlarının devlet güvencesi durumu	14
Tablo7. Kooperatif başkanlarının tarım dışı faaliyette bulunup bulunmadıkları.....	14
Tablo 8. Kooperatif başkanlarının tarım dışı uğraştıkları işler	14
Tablo 9. Kooperatiflerin kuruluş yılları	15
Tablo 10. Kooperatiflerin kuruluşlarındaki ortak sayıları	15
Tablo 11. Kooperatiflerin hangi amaçla kuruldukları.....	15
Tablo 12. Kuruluş amacına binaen ortaklarına yönelik hangi faaliyetleri yürüttüğü	16
Tablo 13. Kooperatiflerin şu an faal olup olmaması durumu	16
Tablo 14. Faal olan kooperatiflerin ne gibi faaliyetler yaptığı	16
Tablo 15. Faal olmayan kooperatiflerin neden faal olmadıkları durumu	17
Tablo 16. Kooperatiflerin gelir kaynakları	17
Tablo 17. Kooperatifin masraf kalemleri nelerdir?.....	17
Tablo 18. Masraflar nasıl karşılanıyor	17
Tablo 19. Rutin dışında genel kurul kararı alınıp alınmadığı	18
Tablo 20. Genel kurul beyannamesinin sisteme online yüklenmesi.....	18
Tablo 21. Yükleme işini siz mi yaptınız	18
Tablo 22. Yönetim kurulu toplanıyor mu	18
Tablo 23. Yönetim kurulu ne kadar aralıklarla toplanıyor	19
Tablo 24. Geçmişte ortakların hangi ihtiyaçları karşılandı ?.....	19
Tablo 25. Şu an hangi ihtiyaçları karşılanıyor ?	19
Tablo 26. Bu faaliyetler ile ortakların ihtiyacı karşılandı mı.....	20
Tablo 27. Kooperatifin gelirleri var mı?	20
Tablo 28. Bu gelirler nelerdir.	20
Tablo 29. Kooperatif devlet ya da başka bir yerden destek aldı mı?.....	21
Tablo 30. Devlet ya da dışarıdan alınan destekler nelerdir.....	21
Tablo 31. Kooperatif kurulma amaçları doğrultusunda başarılı mı.....	21
Tablo 32. İşlevsellik modeline ait değişkenler	22
Tablo 33. İşlevsellik Modeli regresyon analizi sonuçları	23

Tablo 34. Sürdürülebilirlik modeline ait değişkenler.....	23
Tablo 35. Sürdürülebilirlik modeli regresyon analizi sonuçları.....	24

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 1.Erzurum’da anket çalışması yapılan ilçeler haritası.....	11
--	----

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

Vd.	Ve diğerleri
Vb.	Ve benzeri
Y_i	Bağımlı Değişken
α	Sabit Terim
β_1, β_2, \dots	Denklem Katsayıları
X	Bağımsız Değişken
e_i	Hata Terimi
i	Gözlemin gerçek değeri ile tahmin edilen denklemden elde edilen değeri arasındaki fark.
Pi	Probit

GİRİŞ

Dünyada tarımsal faaliyet ile uğraşan işletmelerin, özellikle bu kesimden geçimini sağlayan insanların, ekonomik ve sosyal amaçlı en önemli örgütlenme yöntemlerinden biri kooperatiflerdir (Can ve Sakarya, 2012). Kooperatif, ortaklaşa sahiplenilen, benzer ihtiyaçları karşılayabilmek için gönüllülük esasıyla bir araya gelen üyelerden oluşan ve demokratik yöntemlerle yönetilen özerk birlik olarak tanımlanmaktadır (ICA, 1995; Briscope ve Ward, 2000). Kooperatifler, üreticilerin pazardaki paylarını güçlendirmek, sermaye ve kaynakları bir araya getirip maliyetleri düşürerek, ölçek ekonomileri elde etmek ve çiftçiler için ekonomik fayda sağlamak amacıyla kurulur (Schram, 2007). Kooperatifler, bireylerin tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri veya birlikte hareket etmeleri daha kârlı olan tarımsal faaliyetleri, en iyi şekilde ve uygun maliyet ile gerçekleştirme imkânı sunar (Mülayim, 1995; Çıkın ve Yercan, 1995). Ayrıca kooperatifler, üreticileri yenilikçi üretim yöntemleri ve işletme yönetimi hakkında bilgilendirmenin yanı sıra etkin yöntemlerin kabullenilmesi ve saha uygulamasında çiftçilerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda da önemli bir fonksiyon icra etmektedir (Zijun, 2006; Rotz ve ark., 2005). Bu sayede çiftçilerin daha fazla ve sürdürülebilir bir gelire sahip olmalarına olanak sağlamaktadır (XinHua ve ark., 2004). Birleşmiş Milletler de bu bağlamda yoksullukla mücadele etme noktasında ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri içerisinde kooperatifçiliğin önemini ön plana çıkarmıştır (GTB, 2011).

Hızlı gelişen ülkeler içerisinde Türkiye'nin de en önemli sektörlerinden birisi tarım sektörüdür. Tarım sektörü ülkenin hemen hemen her bölgesinde bitkisel veya hayvansal ürünler üreterek ekonomik kalkınmaya destek sağlamaktadır. Türkiye'de tarıma katkı sağlayan önemli bölgelerden birisi de Doğu Anadolu Bölgesidir. Tarımsal faaliyet içinde hayvancılığın öne çıktığı bu bölgede Erzurum ili hayvansal üretimde çok önemli bir paya sahiptir.

Erzurum ilinin hayvancılık bölgesi olması, büyükbaş hayvan sayısı açısından Türkiye'deki iller içerisinde en ön sıralarda olmasından ve geniş mera alanlarına sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Yavuz, 2011). Fakat Erzurum'da karın yerde kalma süresinin batı illerine kıyasla daha uzun olmasından dolayı kısa süren bitkisel üretim dönemi tarımsal faaliyetleri olumsuz etkilemektedir. Tarımsal üretim aşamalarında işletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajı elde edebilmeleri için, verimliliği artırıp yenilikçi ve rekabetçi olabilme güçlerini geliştirmeleri gerekmektedir (Birkel et al. 2019; Bejer vd., 2020). Bu bağlamda tarımsal kalkınma kooperatiflerinin önemi ön plana çıkmaktadır.

Araştırmada Erzurum'un merkez ve diğer ilçelerinde faaliyette bulunan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin işlevsellik ve sürdürülebilirlik açısından belirleyicilerinin ortaya koyulması, hali hazırda Erzurum ve civarında faaliyet gösteren ve kurulması düşünölen kooperatiflerin etkinliğine ve dolayısıyla bölgenin tarıma dayalı ekonomisine ve kırsal kalkınmasına katkı verebileceğinden çalışma önem arz etmektedir. Ayrıca çalışma, kooperatiflerin en önemli problemlerinden olan işlevsel ve sürdürülebilir olamama nedenlerine ışık tutarak ilgili sektöre, politika yapıcılara ve literatüre verebileceğİ katkı nedeniyle özgün olabileceğİ ifade edilebilir.

Çalışmanın Amacı

Türkiye'de tarımsal işletmeler, büyüklük ve yapı itibarıyla genel olarak küçük aile işletmelerinden oluşmaktadır (Yavuz ve Dilek, 2019) . Bu durum nedeniyle birçok işletmede girdi kullanımı ve teknolojiye dayanma seviyesi yetersiz olmakta, dolayısıyla faktör verimliliğİ de düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu sebeple de çiftçilerin büyük bir bölümü yeterli seviyede gelire sahip olamamaktadır. Küçük aile işletmelerinin karşılaştığı bu problemlerin çözümünde ve tarımda sürdürülebilirlik kavramının tamamen yerleşmesinde tarımsal kalkınma kooperatifleri çok önemli bir alternatiftir. Kooperatiflerin önemli bir alternatif olması nedeniyle genelde tarımsal kooperatiflerin, özelde ise tarımsal kalkınma kooperatiflerinin başarılı olmaları için sahip olmaları gereken işlevsellik ve sürdürülebilirlik özelliklerinin tespit edilmesi büyük önem arz etmektedir. İşlevsellik kooperatiflerin üyelerinin ihtiyacını karşılama ve/veya bir veya birçok problemini çözme anlamı taşırken, sürdürülebilirlik ise kooperatifin devamlılığınİ sağlayacak bir gelire ve/veya parasal kaynağİna sahip olması anlamını ifade etmektedir (Yavuz, 2018). Bu çıkarımdan hareketle çalışmada, Erzurum ilinde mevcut tarımsal kalkınma kooperatiflerinin işlevselliğİnİ ve sürdürülebilirliklerini sağlayan kooperatif ve yönetici özellikleri belirlenecektir. Bu özelliklerden hareket edilerek kooperatiflerin işlevsel ve sürdürülebilir olmalarına yönelik önerilerinin sunulması amaçlanmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda ki alt amaçlar ise;

- Kooperatiflerin hâlihazırda mevcut durumunun tespit edilmesi,
- Kooperatiflerin işlevselliğİnİ ve sürdürülebilirliklerini sağlayan belirleyicilerin ve etkilerinin tahmin edilmesi ve
- Tarımsal kooperatiflerin işlevselliğİnİ ve sürdürülebilirliklerini artırmaya yönelik önerilerin sunulması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Araştırma Erzurum iline bağlı 19 ilçede bulunan 122 kooperatiften, tasfiye kararı alan 17 kooperatif hariç, hâlihazırda faal olan 105 tarımsal kooperatifini kapsamaktadır. Bu kooperatiflerden tam sayım yöntemiyle ulaşılabilen 95 kooperatif başkanı ile yüz yüze anket çalışması yapılarak elde edilen birincil veriler çalışmanın ana materyalini oluşturmuştur. Elde edilen bu verilerden tarımsal kooperatiflerin ve kooperatif yöneticilerinin özellikleri yanında kooperatiflerin işlevsellikleri ile sürdürülebilirlik durumlarıyla ilgili özellikler, tanımlayıcı analizlerin materyalini ve regresyon analizlerinin değişkenlerini oluşturmuştur.

KURAMSAL TEMELLER

Terin vd. (2010) yapmış oldukları çalışmada, Kırklareli İli Merkez İlçe Erikler Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ortaklarından 43 adet süt sığırcılığı işletmesi ele alınmıştır. İşletmeleri kooperatife verdikleri süt miktarına göre gruplandırarak, analiz sonuçları işletme grupları açısından karşılaştırmalı olarak ortaya koyulmuştur. Kooperatiften beklentilerin karşılanmasının belirleyicileri ile olan ilişkileri tahmin eden doğrusal regresyon modelinin anlamlı olduğu belirlendiğinden güvenli bir şekilde kullanılabilmesi görülmüştür. Regresyon analizleri sonuçları, kooperatiflere dağıtılan süt miktarı, kooperatifçilik ile ilgili yayınlara okuma ve kooperatifin iş ve işlemlerini başarılı bulma üyelerin kooperatiften beklentilerinin gerçekleşmesini pozitif olarak etkilediğini ortaya koymaktadır.

Tan ve Karaönder (2013), Yapmış olduğu çalışmada, tarımsal örgütlerin güçlenmesini etkileyen girdi fiyatlarındaki yükseklik ve satış fiyatlarının düşük olması gibi problemleri ortaya koyarak önemli sonuçlar elde etmiştir. Sonuç olarak, mevzuattan kaynaklanan problemlerin ön plana çıktığını vurgulanarak önemli politika önerilerinde bulunulmuştur.

Karaman vd. (2014) çalışmalarında DuPont Model yardımıyla, tarımsal amaçlı kurulan kooperatifin finansal yapısını anlayıp, değerlendirerek kontrol etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonucunda örnek kooperatifin varlıklarının verimliliğe etkisi hakkında sonuçlara ulaşmışlardır.

Şahin vd. (2015) çalışmalarında Türkiye’de Tarımsal Kalkınma Kooperatifi yöneticileri nitelikleri tespit edilerek analizler yapılmıştır. Bu amaçla 84 kooperatif yöneticisiyle anket çalışması yürütmüşlerdir. Çalışma sonucunda, yöneticilerin; çoğunluğunun erkek birey olduğu, kooperatifçilik ilkelerini yeterince bilmedikleri, bilinen ilkelerin ise önemli kısmına uyulmadığını ortaya koymuşlardır. Araştırma sonucunda kooperatiflerin sürdürülebilirliği için siyasi ve şahsi amaçlardan uzak yönetim anlayışının önemi vurgulanmıştır.

Karadaş vd. (2015) çalışmalarında, kooperatif ortaklarının örgütlenmenin önemi hususunda eğitim almasının ve sürdürülen çalışmalara katılımında aktif rol alınmasının önemine vurgu yapmışlardır. Ayrıca finansman desteği sağlanmasının, güven ortamının tesis edilmesinin ve ihtiyaçlara göre mevzuat güncellemelerinin gerekliliğine değinmişlerdir.

Ertek vd. (2016) çalışmada sığırcılık işletmelerinde kooperatif üyeliğini etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Üreticilerin girdi temini, kaliteli ve uygun şartlarda üretim yapabilmeleri ve ürünlerini pazarlamaları konusunda karşılaştıkları sorunları örgütlenerek daha kolay çözebilecekleri ve üreticilerin bazı destek ve teşviklerden yararlanabilmesi için ön şart olarak ilgili kooperatiflere üyeliğin bulunması gerektiği tespit

edilmiştir. Bu kapsamda tarım sektörü içinde hayvancılığın ön planda olduğu TRA Bölgesi araştırma kapsamına alınmıştır. Sonuç olarak üreticilerin kooperatife üye olmasında üreticinin yaşı, tecrübesi, hayvancılık dışında elde ettiği gelir, sahip olduğu hayvan sayısı ve almış olduğu destek miktarının önemli oranda etkili olduğu belirlenmiştir. Bu faktörler göz önüne alınarak, profesyonel ve karlı bir hayvancılık için kooperatiflerin sayısının ve işlerliğinin artırılmasının gerekli olduğu gerçeği bir kez daha vurgulanmaktadır.

Gençdal vd. (2016) kooperatife ortak olan ve olmayan işletmeler üzerine yapılan çalışma Van İli Gevaş ilçesinde hayvancılık işletmelerine odaklanmıştır. Çalışmada, değişkenler arası ilişkiyi incelemek için ki-kare ve en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, kooperatife üye olan ve olmayan işletmelerin inek sayısı, süt verimi, üretilen toplam süt miktarı vb. değişkenleri arasında önemli farklılar bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri ile üreticilerin iletişimde olması, işletme denemiyinin artırılması ve kooperatife üye olunmasının üretimi ve verimi artırdığını göstermektedirler. Bu sonuçlar dikkate alınarak önemli önerilerde bulunulmuştur.

Topuz ve Bozoğlu (2016) Samsun ilinde yaptığı çalışmada, Tarımsal Üretici Birliklerinin (TÜB) örgütsel performanslarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Samsun ilinden 14 TÜB yöneticisiyle görüşülmüştür. Çalışma sonuçlarına göre, birliklerin ortalama finansal performans endeksi %42,5 şeklinde tespit edilmiştir. Ayrıca finansal olmayan performans endeksi %47,7; toplam performans endeksi ise %43,5 olarak bulunmuştur.

Yercan ve Kınıklı (2018), çalışmalarında İzmir ilinde 142 kooperatif ortağı ile yüz yüze anket çalışması yapmışlardır. Yöntem olarak Lojistik regresyon analizi yardımıyla, ortakların yönetime katılım durumlarını etkileyen faktörler tespit edilmiştir. Yaş seviyesinin artması görev alma istekliliğini olumsuz etkilerken, eğitim seviyesinin artması ise olumlu etkilemektedir. Sonuç olarak, ortakların yönetime katılım düzeylerinin düşük olmasına rağmen, ilerleyen dönemlerde yönetimde görev alabilme konusunda istekli oldukları saptanmıştır.

Yavuz (2018) çalışmasında kooperatiflerin başarısız olmalarını, işlevsel olmamaları, profesyonel bir yapı kuramamaları ve kötü uygulama örneklerinin bıraktığı imajına bağlamaktadır. Kooperatiflerin işlevsel ve profesyonel olabilmeleri, sürdürülebilir ve ayakları üzerine durabilecek gelir temin etmelerini de sağlayarak önemli bir işlevi görmeleri yani üyelerinin ihtiyaç ve problemlerini giderecek yönde faaliyet göstermelerine bağlıdır. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin soğuk zincirin en temel halkası olan süt toplama merkezlerini kurup işleterek işlevsellik yanında profesyonelliğe ulaşabilecekleri örneği verilmektedir.

Pakdermirli (2019) kooperatifçiliğin önemini vurguladığı çalışmasında, dünyada ve Türkiye’de kooperatifçiliğin mevcut durumunu tespit etmek amacıyla kooperatiflerin tarihsel

gelişimini ve yapısını ortaya koyarak karşılaştırma yapmış ve mevcut kooperatifçiliğin yapısının gelişimine katkı sağlamıştır.

Taşan (2019) tarafından Türkiye'deki tarımsal örgütlenme üzerine yapılan çalışmada, örgütlenmenin yapısının yeniden incelenmesi, yetki ve sorumlulukların yeniden belirlenmesi ve bu bağlamda güçlü bir yapılaşma ile daha fonksiyonel bir örgütlenme yapısının oluşumuna katkı sağlamayı hedeflemiştir.

Kuştepeli vd. (2020) çalışmalarında frekans tablolarından ve sosyal ağ analizinden (SNA) faydalanmışlardır. Etkili bir kooperatif ortaklığının güven ve sosyal sermayeyi artırmak üzerine olumlu etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca, gelir seviyesini de iyileştiren bir unsur olduğunu da vurgulamışlardır.

Özdoğan ve Kesgin (2021) yapmış oldukları çalışmada, tarımsal kalkınma kooperatifleri ile kırsal alanda yaşayan kadın işgücünün artmasının desteklendiği ve kooperatifte yerel ürünlerin üretimi, tanıtımı ve satışı için önemli bir nokta olduğu belirtilerek tarımsal kalkınma kooperatiflerinin önemini vurgulamışlardır.

Yantur ve Sağlık (2022) artan gıda fiyatları, yüksek gıda enflasyonu, artan enerji fiyatları gibi önemli sorunların tarımsal üretime yansımalarına yönelik çalışmada tarımsal kalkınma kooperatiflerinin çözüm olabileceğine vurgu yapılmıştır. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin etkinliğinin artması için, yerel yönetimlerin üretim bölgesinde sorunun temelini araştırması, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin imkân ve kabiliyetinin bilinmesi ile destekleme projeleri ile üretici ve tüketici refahının artacağını, kooperatiflerin kurumsal ve ekonomik kapasitesinin gelişeceği ve kayıt dışı işlemlerin önlenebileceğini ifade etmişlerdir.

Tarımsal kooperatiflerle ilgili literatür; kooperatiflerin sorunlarını, başarısızlıklarının nedenlerini ve ilgili mevzuata uyum ile ilgili sorunlarını yöresel olarak veya ülke düzeyinde tanımsal olarak kalitatif analizlerle veya kalitatif ilişki analizleriyle ele aldığı ve birçok çıkarımlar yaparak öneriler sunduğu görülmektedir. Literatürden farklı olarak bu çalışma kooperatiflerin başarısızlıklarının en önemli nedenlerinden olan işlevsel ve sürdürülebilir olamama sorunlarının nedenlerine odaklanmaktadır. Bu nedenleri ortaya çıkarmak için işlevselliğin ve sürdürülebilirliğin belirleticilerini ve etki düzeyleriyle ortaya koymak için tam sayımla Erzurum ilindeki tarımsal kooperatif başkanlarıyla yapılan anket çalışmasının verileri kullanılarak yapılan sınırlı bağımlı değişkenli probit regresyon analizyle sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlardan elde edilen çıkarımlarla ildeki tarımsal kooperatiflerin işlevsel ve sürdürülebilir özellik kazanarak başarılı olmalarına öneriler sunulmuştur. Tabii ki bu öneriler sadece Erzurum ili için değil, benzer tarımsal yapıya ve kooperatif yapılanmasına sahip bölge için de geçerli olabilecektir.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Bu çalışmanın ana materyali, Erzurum iline bağlı 19 ilçede resmi kayıtlarda var olan ancak 17'si tasfiye aşamasında olan 122 kooperatiften tam sayım yöntemi yöntemiyle belirlenen 105 tarımsal kooperatifin ulaşılabilen 95 kooperatif başkanı ile yüz yüze yapılan anket çalışması sonucu elde edilen birincil verilerdir. İkincil veriler de ilgili kurumlardan, yayınlanmış verilerden ve önceki literatürden temin edilen hazır veriler ve bilgilerdir.

Metot

Örnek Büyüklüğü

Araştırmada Erzurum ili merkez ilçe ve diğer ilçelerinde faaliyette bulunan tarımsal kooperatiflerin işlevselliklerinin ve sürdürülebilirliklerinin belirlenmesi amacıyla kooperatif başkanları ile tam sayım yöntemi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Dolayısıyla araştırma bulguları kısmındaki Tablo 1'de verildiği gibi tüm ilçelerdeki resmi kayıtlı tarımsal kooperatif sayısı olan 122 örnek büyüklüğü olmuştur. Ancak resmi kayıtlarda olmasına rağmen tasfiye kararı alan 17 kooperatif çalışmanın örneği dışında kalmış ve dolayısıyla geri kalan 105 kooperatiften ulaşılabilen 95 kooperatif çalışmanın örnek büyüklüğü olarak belirlenmiştir.

Anketlerin İçeriği

Araştırmanın amacı ve kapsamı dikkate alınarak anketlerin içeriği hazırlanmıştır. Hazırlanan anketlerdeki eksikliklerin giderilebilmesi amacıyla araştırmadan önce ön anket çalışması yapılmıştır ve böylece anket formlarına son şekli verilmiştir.

Anket çalışmasında sorulacak sorular 3 grup altında toplanmıştır.

1. Kooperatif Başkanı ile ilgili sorular
2. Kooperatif ile ilgili sorular
3. İşlevsellik ve sürdürülebilirlik ile ilgili sorular

Veri Analizinde İzlenen Yöntem

Tam sayım yöntemi ile yapılan anket çalışmalarından elde edilen ham veriler gerekli hesaplamaların yapılması amacıyla, gerekli kodlamalar yapılarak Microsoft Excel programı yardımıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Tanımlayıcı analizler için SPSS yazılımı kullanılarak veriler tablo haline getirilerek sunulmuştur. Tablolarda kooperatif başkanıyla ilgili özellikler, kooperatifle ilgili özellikler ve işlevsellik ve sürdürülebilirlik ile ilgili özellikler gruplandırılarak verilmiştir.

Regresyon analizi için tahmin edilen modellerde bağımlı değişken olarak kooperatiflerin kuruluş amaçları doğrultusunda başarılı olup olmaması işlevselliği, kooperatiflerin faal olup olmama durumu sürdürülebilirliği temsil edecek şekilde belirlenmiştir. Bağımsız değişkenler ise kooperatife, kooperatif başkanına ve kooperatifin işlevsellik ve sürdürülebilirliğine yönelik durumlarına ait özellikleri temsil eden değişkenlerden oluşmuştur.

İkili Seçim (Binary Choice) Modelleri

Araştırmacılar bireylerin davranış ve tercihlerinde, iki olası sonuca sahip durumları izah etmek için İkili Seçim Modellerinden (Binary Choice Models) faydalanmaktadır. Bağımlı değişkenin evet-hayır, uygun-uygun değil, başarılı-başarısız gibi ikili kararları dolayısıyla ikili seçim modelleri yalnızca 0 ve 1 şeklinde iki değere sahiptir. İkili seçim modellerinde Logit veya Probit prosedürleri yardımıyla, ekonometrik analizlerde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak, tahmin ve çıkarımlarda bulunmak mümkündür (Anonim, 2025a; Eygü ve Karabacak, 2020).

İki seçimli ekonometrik analizlerde bağımlı değişken, sürekli sayısal değerlerle ifade edilmeyip, (0/1) şeklinde kategorik değerlerle temsil edildiğinde, nitel veya sınırlı bağımlı değişken olarak isimlendirilir. Nitel bağımlı değişkenleri analiz ederken, tahmin edilen olasılıkların 0 ile 1 arasında kalması amacıyla logit veya probit modelleri kullanılır.

Probit Modeli

Probit modeli ikili seçim modellerinde kullanılan, bağımlı değişkenin $Y=1$ olma olasılığını modellemek için standart normal dağılımın kümülatif dağılım fonksiyonunu kullanır.

$$P(Y=1) = \Phi(\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_k X_k) \quad (1)$$

Bu fonksiyon, bağımsız değişkenlerin değerlerini $(\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots)$ doğrusal kombinasyonuna eşleyerek, 0 ile 1 arasında bir olasılık değerine dönüştürür. Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenin 1 olma olasılığı arasındaki ilişkinin normal bir dağılım izlediğini varsayar ve bu sayede tahmin edilen olasılıkların daima bu aralıkta kalmasını mümkün kılar (Anonim, 2025a; Anonim, 2025b).

Probit modelde, i . bireyin kararı, bir veya daha fazla bağımsız değişkene (X_i) belirlenen bir fayda indeksine (I_i) bağlıdır.

$$I_i = \beta_1 + \beta_2 X_i \quad (2)$$

Bu fayda indeksinin I_i^* şeklinde bir eşik değeri olduğu varsayıldığında, bu değeri aşan ya da değerin altında kalan her I_i değeri için $Y=1$ ya da $Y=0$ olacaktır. Normal dağılım beklentisi dâhilinde standartlaştırılmış normal birikimli dağılım fonksiyonu aşağıdaki şekildedir:

$$P_i = P \left(Y = \frac{1}{X} \right) = P (I_i^* \leq I_i) = P (Z_i \leq \beta_1 + \beta_2 X_i) = F (\beta_1 + \beta_2 X_i) \quad (3)$$

Eşitlikte $P \left(Y = \frac{1}{X} \right)$, bir olayın meydana gelme ihtimalini göstermektedir. $Z_i \sim N(0, \sigma^2)$ normal değişkenin standartlaştırılmasıdır. I_i fayda indeksinin normal dağılımlı fonksiyonu ise aşağıdaki gibidir:

$$F(I_i) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{I_i} e^{-\frac{z^2}{2}} dz = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\beta_1 + \beta_2 X_i} e^{-\frac{z^2}{2}} dz \quad (4)$$

(4) numaralı denklemin tersi alınarak probit modelinde fayda indeksi (I_i) elde edilmiş olur (Çiçek ve Arlı, 2021).

$$I_i = F^{-1} (I_i) = F^{-1} (P_i) = \beta_1 + \beta_2 X_i \quad (5)$$

Çalışmada İşlevsellik Modeli için bağımlı değişken olarak kooperatiflerin kuruluş amaçları doğrultusunda başarılı olup olmaması durumu (başarılı 1, başarısız 0) kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise kooperatifin ilçe merkezine uzaklığı, kooperatif başkanının eğitim durumu, işlenen arazi büyüklüğü, tarım dışı faaliyet durumu, kooperatifin şu an ki ortak sayısı, ortakların ihtiyaçlarının karşılanma durumu ve kooperatifin devlet veya dışardan destek alma durumlarını temsil eden değişkenler kullanılmıştır. İşlevsellik için tahmin edilen regresyon analizinin fonksiyonel formu aşağıda verilmiştir.

$$\text{İŞLEVSELLİK} = f (\text{İLÇ}, \text{EĞT}, \text{AR}, \text{TDF}, \text{ORT}, \text{İHT}, \text{DES})$$

Burada;

İŞLEVSELLİK: Kooperatif kuruluş amaçları doğrultusunda başarılı mı? (Evet:1, Hayır:0)

İLÇ: İlçe merkezine uzaklık (km)

EĞT: Eğitim (İlk ve Orta Okul: 0; Lise ve Üniversite:1)

AR: İşlenen arazi (Dönüm)

TDF: Tarım dışı faaliyet (Var:1, Yok: 0)

ORT: Kooperatifin mevcut ortak sayısı

İHT: Hâlihazırda faaliyetlerle ortakların ihtiyacı karşılandı mı? (Evet: 1, Hayır: 0)

DES: Kooperatif devlet veya dışardan destek aldı mı? (Evet: 1, Hayır: 0)

Çalışmada sürdürülebilirlik modeli için bağımlı değişken olarak kooperatifin halihazırda faal olup olmama durumu (faal 1, faal değil 0) kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak da kooperatifin ilçe merkezine uzaklığı, kooperatif başkanının eğitim durumu, büyükbaş hayvan sayısı, tarım dışı faaliyet durumu, kooperatifin şu an ki ortak sayısı, kooperatifin gelir durumu, kooperatifin devlet veya dışardan destek alma durumlarını temsil eden değişkenler kullanılmıştır. Yapılan regresyon analizinin fonksiyonel formu aşağıda verilmiştir.

$$\text{SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK} = f(\text{İLÇ, EĞT, HAY, TDF, ORT, GEL, DES})$$

Burada;

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: Kooperatif faal mi? (Evet:1, Hayır:0)

İLÇ: İlçe merkezine uzaklık (km)

EĞT: Eğitim (İlk ve Orta Okul: 0; Lise ve Üniversite:1)

HAY: Büyükbaş hayvan sayısı

TDF: Tarım dışı faaliyet (Var:1, Yok:0)

ORT: Kooperatifin şu an ortak sayısı

GEL: Kooperatifin gelirleri var mı? (Evet:1, Hayır:0)

DES: Kooperatif devlet veya dışardan destek aldı mı? (Evet:1, Hayır:0)

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Araştırma bulguları bölümü üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda tarımsal kooperatiflerin Türkiye'deki statüsü, çeşitleri ve sayılarını içeren özet bilgi yanında Erzurum'daki tarımsal kooperatiflerin sayı ve faaliyet alanları sunulmuştur. İkinci kısımda anket verileri kullanılarak tarımsal kooperatif ve başkanlarına yönelik tanımlayıcı istatistikler tablolar halinde verilmiştir. Son kısımda ise yine anket verileri kullanılarak kooperatiflerin işlevsellik ve sürdürülebilirliğinin belirleyicilerini ortaya koyan sınırlı bağımlı değişken modeli olan Probit analiz bulguları verilmiştir.

Tarımsal Kooperatifler

Türkiye tarımında tarımsal örgütler Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlıdır. Türkiye tarımındaki tarımsal örgütlenme Tarımsal Kooperatifler, Yetiştirici/Üretici Birlikleri ve Tarım Kredi Kooperatifleri olmak üzere 3 gruba ayrılmaktadır.

Tarımsal Kooperatifler de kendi aralarında, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri ve Pancar Ekicileri Kooperatifleri olmak üzere 4'e ayrılmaktadır. Bu kooperatifler 1163 sayılı kooperatifler kanuna tabi olarak faaliyet göstermektedirler. Faaliyet alanları ve ele aldığı konular dikkate alındığında Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ise köy-koop, hay-koop, or-koop, tarım koop, çay-koop olarak 5'e ayrılmaktadır.

Çalışma alanı olan Erzurum'da Tarımsal Kooperatiflerin ilçe düzeyinde dağılımı Şekil 1'deki harita'da verilmiştir. Resmi kayıtlara göre en fazla kooperatif 23 ile Pasinler en az kooperatif 1 ile Pazaryolu ilçelerinde bulunmaktadır.

Şekil 1. Erzurum'da anket çalışması yapılan ilçeler haritası ve kooperatif sayıları

Erzurum iline bağılı tarımsal kooperatiflerin ilçe düzeyinde sayıları Tablo 1’de verilmiştir. Erzurum’un tüm ilçelerinde tarımsal kooperatif olduğu, ancak ilçeler arasında ilçelerin büyüklüğüne ve tarımsal faaliyet yoğunluğuna bağılı olarak kooperatif sayılarında büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. En fazla kooperatif sayısı açısından Pasinler 23 kooperatif ile ilk sırada, 12 kooperatif ile Şenkaya ikinci sırada ve 10 kooperatif ile Aziziye üçüncü sırada yer almaktadır. Eşit sayıda 7 kooperatifle İspir, Köprüköy ve Yakutiye kooperatif sayısı açısından dördüncü sırayı paylaşmaktadırlar. Toplamda 122 kooperatifin 101’i hayvancılık (süt sığırcılığı), 3’ü ormancılık, 1’i gıda ve 1’i elektrikli değirmen faaliyet konulu kalkınma kooperatifi, 15’i Sulama Kooperatifi, 1’i Pancar Ekiciler Kooperatifi’dir. Sulama kooperatiflerinin büyük çoğunluğu (8) Pasinler’de bulunmaktadır. Orman kooperatifleri Şenkaya’da faaliyet göstermektedir. Pancar Ekiciler Kooperatifi ise merkez ilçe olan Yakutiye’de bulunmaktadır. Gıda faaliyet konulu kalkınma kooperatifi Pasinler, elektrikli değirmen faaliyet konulu kalkınma kooperatifi Köprüköy ilçelerinde mevcuttur. Bu kooperatiflerin 17’si tasfiye kararı almıştır. Dolayısıyla hâlihazırda aktif olan tarımsal kooperatif sayısı 105 olup, anket için ulaşılabilen kooperatif sayısı 95’dir.

Tablo 1. Erzurum İlindeki Tarımsal Kooperatiflerin İlçelere ve Türlerine Göre Dağılımı, 2025*

İlçe Adı	Kalkınma Kooperatifi (Hayvancılık)	Sulama Kooperatifi	Kalkınma Kooperatifi (Ormancılık)	Kalkınma Kooperatifi (Diğer)	Toplam
Aşkale	6	-	-	-	6
Aziziye	9	1	-	-	10
Çat	6	-	-	-	6
Hınıs	5	-	-	-	5
Horasan	5	-	-	-	5
İspir	6	1	-	-	7
Karaçoban	2	-	-	-	2
Karayazı	5	-	-	-	5
Köprüköy	6	-	-	1	7
Narman	5	-	-	-	5
Oltu	1	-	-	-	1
Olur	1	-	-	-	1
Pasinler	14	8	-	1	23
Pazaryolu	1	-	-	-	1
Palandöken	2	2	-	-	4
Şenkaya	10	-	2	-	12
Tekman	5	-	-	-	5
Tortum	5	-	1	-	6
Uzundere	4	-	-	-	4
Yakutiye	3	3	-	1**	7
Toplam	101	15	3	3	122

* Erzurum İl Tarım ve Orman Müdürlüğünden alınmıştır.

** Pancar Kooperatifi

Deskriptif / Tanımlayıcı Analizler

Kooperatif Başkanı İle İlgili Özellikler

Araştırma bulgularında, ilk bölümde kooperatif başkanı ile ilgili özellikler, kooperatif ile ilgili özellikler ve son olarak da işlevsellik ve sürdürülebilirlik ile ilgili hususlara yönelik betimleyici analiz sonuçları sunulmuştur. Anket çalışması yapılan 95 kooperatif başkanlarının tamamının erkek olduğu tesğir edilmiştir. Araştırma sahasında tarımsal kalkınma kooperatşflerinde kadın kooperatif başkanı bulunmamaktadır. Anket yapılan araştırmaya konu kooperatiflerin hiç birisi özellikle kadın kooperatifi olmadığından, tüm başkanların erkek olması sonucu doğal olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 2’de kooperatif başkanlarının büyük çoğunluğunun orta yaş ve üzerinde olduğu görölmektedir. Yaşlı sayılabilecek nüfusun yoğunlukta olması, tarımsal faaliyetlerdeki tecrübeleri de göz önüne alındığında kooperatifleşmeye yönelik olumlu etkileri olabileceği gibi diğer taraftan genç kooperatif başkanlarının oranının düşük olması, kooperatiflerin ve dolayısıyla tarımın geleceği açısından düşündürücüdür.

Tablo 2. Kooperatif başkanlarının yaşı

	39-49	50-59	60-69	70-77	Toplam
N	20	42	25	8	95
%	18,3	44,3	30,8	4,4	100

Tablo 3’e bakıldığında kooperatif başkanlarının %27,4’lük kısmının lise veya üniversite mezunu olduğu görölmektedir. Kooperatif başkanlarında genel/örgün eğitim seviyesinin yükselmesi, bilinçli şekilde kooperatifleşmeye katkı sağlayacağından önem taşımaktadır.

Tablo 3. Kooperatif başkanlarının eğitim durumu

	İlk-Orta	Lise-Üniversite	Toplam
N	69	26	95
%	72,6	27,4	100

Tablo 4’de kooperatif başkanlarının neredeyse tamamının evli olduğu görölmektedir. Bu durum aile geçindirme sorumluluğu ve bilinciyle daha kârlı bir tarımsal faaliyette bulunma noktasında kooperatifleşmeye yönelimi destekleyebilmektedir.

Tablo 4. Kooperatif başkanlarının medeni durumu.

	Evli	Bekar	Toplam
N	94	1	95
%	98,9	1,1	100

Tablo 5’de kooperatif başkanlarının aile fert sayıları %31,6 oranında 1-3 kişiden oluşurken, %43,2’lik kısmında ise 4-6 kişi, %20’sinde 7-9 kişi bulunmaktadır. Diğer taraftan kooperatif başkanlarının %5’inin ailesi 10 veya üzeri kişiden oluşmaktadır. Kooperatif başkanlarının sahip olduğu ağırlıklı kalabalık aile yapısı, bir anlamda ailenin kalabalıklığı toplumda öne çıkmanın bir göstergesi olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 5. Kooperatif başkanlarının ailesindeki fert sayıları

	1-3	4-6	7-9	10-12	13-Üzeri	Toplam
N	30	41	19	3	2	95
%	31,6	43,2	20,0	3,2	2,1	100

Tablo 6’ya bakıldığında kooperatif başkanlarının %73,7’sinin sosyal güvencesinin olduğu görülmektedir. Hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan kooperatif başkanı oranı ise %26,3’lük bir kısmı oluşturmaktadır. Sosyal güvencesi olmayanların oranı az olsada önemli bir oran tutması, kooperatiflerin işlevselliğini ve başarısında olumsuz etkisi olabilecektir.

Tablo 6. Kooperatif başkanlarının sosyal güvence durumu

	Var	Yok	Toplam
N	70	25	95
%	73,7	26,3	100

Tablo 7 kooperatif başkanlarının %36,5’i tarımsal dışı faaliyette de bulunurken, %62,5’i sadece tarımsal faaliyette bulunmaktadır. Tarım dışı faaliyette bulunmak kooperatif başkanına ilave gelir sağlamış olsa da kooperatifin hedeflerine odaklanmada negatif etkisi olabilecektir.

Tablo 7. Kooperatif başkanlarının tarım dışı faaliyette bulunup bulunmama durumları

	Var	Yok	Toplam
N	35	60	95
%	36,5	62,5	100

Tablo 8’de kooperatif başkanlarından %29’unun tarımsal faaliyetin yanı sıra serbest meslek erbabı olduğu, %6,3’ünün de kamu çalışanı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kooperatif başkanlarının çok yönlü olmaları avantajı sağlarken, odaklanma sıkıntısına neden olabilir.

Tablo 8. Kooperatif başkanlarının tarım dışı uğraştıkları işlere göre dağılımı

	Tarım dışı faaliyette bulunmayanlar	Kamuda çalışanlar	Serbest çalışanlar	Toplam
N	60	6	29	95
%	63,2	6,3	30,2	100

Tarımsal Kooperatif ile İlgili Özellikler

Tablo 9’da kooperatiflerin %39,6’sının 2000-2009 yılları arasında kurulduğu, %42,6’sının ise 2010 yılından günümüze kadar geçen sürede kurulmuş olduğu ve sadece %20’ye yakınının 2000’li yıllar öncesinde kurulduğu tespit edilmiştir. Araştırma sahasında yapılan görüşmelerde son 15 yılda kooperatifçiliğin teşvik edillerek arttığı, ancak işlevsellik ve sürdürülebilirlik açısından önemli olumsuzluklar yaşandığı gözlenmiştir.

Tablo 9. Kooperatiflerin kuruluş yılları

	1970-79	1980-89	1990-99	2000-09	2010-24	Toplam
N	7	4	6	38	41	95
%	7,3	4,2	6,3	39,6	42,6	100

Tablo 10’da kooperatiflerin ilk kuruluşunda ortak sayıları açısından %53’ünün 7 ile 50 kişi aralığında olduğu belirtilmiştir. %39’luk kısmının ise 51-100 ortak arasında olduğu belirlenmiştir. Ortak sayısının 50’nin altında olması, hem kırsalda nüfusun az olmasına hem de çoğu kooperatifin kuruluş amacının hayvan alımı olmasına bağlanabilir. Kuruluş yıllarından anketin yapıldığı günümüze kadar kooperatiflerin ortal sayılarında kayda değer bir değişme olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 10. Kooperatiflerin kuruluşlarındaki ortak sayıları

	7-50	51-100	101-150	151- Üzeri	Toplam
N	50	37	5	3	95
%	53	39	5,8	3,2	100

Tablo 11’de kooperatiflerden %81,1’inin süt sığırcılığı, %11,6’sının sulama, %7,4’ünün ise ormancılık üzerine çalıştığı tespit edilmiştir. Araştırma sahasında süt sığırcılığı faaliyetlerinin diğer faaliyetlere nazaran yoğun olması, daha çok kooperatiflerin damızlık süt ineği alımı amacıyla kurulmasına bağlanabilir. Sulama kooperatiflerinin işlevselliği, orman köylerinin mevcudiyeti ihtiyaç duyulan ilçelerde bu kooperatiflerin kurulmasında belirleyici olmuştur.

Tablo 11. Kooperatiflerin kuruluş amaçları

	Süt sığırcılığı	Sulama	Orman Ürünü	Toplam
N	77	11	7	95
%	81,0	11,6	7,4	100

Tablo 12’de kooperatiflerde kuruluş amacına binaen, sadece hayvan alımı faaliyetinin %41,1 oranı ile önde olduğu görülmektedir. İkinci sırada %17,9 ile hayvan alımıyla beraber sağım makinesi alımı ve süt toplama faaliyetlerinin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Sulama ve Orman kooperatifleri ise doğal olarak kendi alanlarıyla ilgili faaliyette bulummaktadırlar.

Tablo 12. Kuruluş amacına göre ortaklara yönelik yürütülen faaliyetler

	Hiçbir faaliyet yürütülmediğini söyleyenler	Sadece Hayvan alımı	Hayvan alımı, sağım mak. alımı ve süt toplama	Pompa alımı ve sulama	Ormancılık faaliyeti	Toplam
N	20	39	17	11	8	95
%	21,0	41,1	17,9	11,6	8,4	100

Kuruluş amacına göre ortaklarına yönelik hiçbir faaliyet yürütmeyenlerin oranı %21 olmasına karşılık Tablo 13’de kooperatiflerin halihazırda %58,9’unun faal olmadığı, %41,1’inin aktif olarak çalıştığı belirtilmiştir. Bu veriler kooperatiflerin önemli çoğunluğunda işlevsellik ve sürdürülebilirlik sorunlarına işaret etmektedir. Faal olan kooperatiflerin faaliyet alanları ile faal olmayanların faaliyette bulunmama sebepleri sırasıyla Tablo 14 ve 15’de verilmiştir.

Tablo 13. Kooperatiflerin 2024 yılı itibariyle faal olup olmaması durumu

	Faal	Faal değil	Toplam
N	39	56	95
%	41,1	58,9	100

Tablo 14’de aktif olarak çalışan kooperatiflerin %41,02’sinin süt toplama ve satış üzerine çalıştığı tespit edilmiştir. Sulama faaliyetinde bulunan kooperatifler %23,07, ormancılık faaliyeti yapanların oranı ise %15,38’dir. Sadece genel kurul toplantısı faaliyeti yapanların oranı da yine 15,38 olarak belirlenmiştir. Bu veriler sulama ve ormancılık faaliyeti yapan kooperatiflerde işlevselliğin ve sürdürülebilirliğin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 14. Faal olan kooperatiflerin faaliyet alanları

	Genel kurul yapanlar	Süt toplama ve satış	Arazi sulama	Ormanda ağaçlandırma ve üretim	Diğer	Toplam
N	6	16	9	6	2	39
%	15,38	41,02	23,07	15,38	5,13	100

Tablo 15’de kooperatiflerin faal olmamasının nedenleri arasında en yüksek oranla öne çıkan sebebin kuruluş amacı olmasına rağmen %33,9 oranla hayvan alımı yapılamaması durumudur. Bu durum kooperatifin işlevsel olmamasına işaret etmektedir. Bu oranı %17,8 ile bütçe ve sermaye yetersizliği yanında ortakların bireysel olarak çalışmayı daha kazançlı bulmaları; bu nedenle kendi aralarında anlaşamamaları ve borca girmeyi istememiş durumu takip etmektedir. Diğer taraftan %12,6 oranı ile hayvan telefinin yaşanması ve %8,9 oranıyla da kırsaldan göç

sebebiyle faaliyet olmadığı tespit edilmiştir. %5,4 oranında kapanan kooperatif olduğu, %3,6'nın da arazi şartlarından dolayı faaliyet yürütülemediği belirlenmiştir.

Tablo 15. Faal olamayan kooperatiflerin neden faal olamadıkları durumu

	Bireysellik, ortakların anlaşamaması, borca girmeyi istememek	Hayvan alımı yapamamak	Bütçe ve sermaye yetersizliği	Hayvan Telefi	Göç	Kooperatiflerin kapanması	Arazi şartları	Toplam
N	10	19	10	7	5	3	2	56
%	17,8	33,9	17,8	12,6	8,9	5,4	3,6	100

Tablo 16'da kooperatiflerin gelir kaynaklarının %89,6'sının sadece üye aidatlarından oluştuğu belirtilmektedir. Aidat geliriyle beraber faaliyet gelirlerinin oranı ise %9,4'tür. Bu veriler kooperatiflerde çok önemli bir sürdürülebilirlik probleminin göstergesi olarak düşünülebilir.

Tablo 16. Kooperatiflerin gelir kaynakları

	Üye aidatları	Aidat ve Faaliyet geliri	Toplam
N	86	9	95
%	89,6	9,4	100

Tablo 17'de kooperatifin masraf kalemlerinin tamamını genel kurul, muhasebeci ve defter gibi masraflar oluşturmaktadır. Yani faaliyet masrafı olmayıp tamamen brokratik masraflardan oluşmaktadır.

Tablo 17. Kooperatifin masraf kalemleri

	Genel kurul, muhasebeci, defter, v.b.	Diğer	Toplam
N	95	0	95
%	100	0	100

Tablo 18'de verilen bilgilere göre kooperatiflerin masraflarının %88,4'ü üye aidatından karşılanmaktadır. Aidatların yanı sıra başkanın bireysel ödemeleri ise %11,6 oranındadır. Bu veriler de kooperatiflerin sürdürülebilirliğinin olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

Tablo 18. Kooperatiflerin masrafları karşılama şekli

	Üye aidatı	Aidat ve başkanın şahsi ödemeleri	Toplam
N	84	11	95
%	88,4	11,6	100

Tablo 19’da kooperatiflerin neredeyse tamamında rutin dışında genel kurul kararı alınmadığı, sadece %2,1 kooperatifte rutin dışında genel kurul kararı alındığı görülmektedir. Dolayısıyla kooperatiflerin çok faal olmadığına ve ilave toplantıya ihtiyaç duymadığını gösteriyor olabilir.

Tablo 19. Rutin dışında genel kurul kararı alınıp alınmama durumu

	Evet	Hayır	Toplam
N	2	93	95
%	2,1	97,9	100

Tablo 20’ye bakıldığında genel kurul beyannamesinin sisteme online olarak yüklenmesi durumu %98,9 oranında yaygın bir şekilde çıkmaktadır. Bu durum kooperatif başkanları arasında internet ve elektronik belge sistemlerinin varlığına dair bir farkındalık olduğunu göstermektedir. Ancak belge yükleme işleminin kendileri tarafından yapılmadığını dolayısıyla başkalarına yaptırdığı Tablo 21’den anlaşılmaktadır.

Tablo 20. Genel kurul beyannamesinin sisteme online yüklenmesi durumu

	Evet	Hayır	Toplam
N	94	1	95
%	98,9	1,1	100

Tablo 21’de ise yükleme işini %94,7 oranında kooperatif başkanlarının kendisinin yapamamış olması, yeni bilgi ve açık bilgi mekanizmalarına kolayca ulaşamadıklarını, isteseler dahi teknolojiyi ve yenilikleri internet yoluyla kolayca takip edemeyeceklerini göstermektedir.

Tablo 21. Genel kurul beyannamesinin yükleme işini siz mi yaptınız?

	Evet	Hayır	Toplam
N	5	90	95
%	5,3	94,7	100

Tablo 22’de yönetim kurulunun % 97,9 oranında toplanıyor olması kooperatiflerin zorunlu olduğu ve müeyyide anlamında riske girmemek için yönetim kurulları toplantılarının yapıldığını göstermektedir. Ancak diğer verilerden hareketle bu toplantılarda işlevsellik anlamında pek kararların alınmadığı veya alınsa da gerçekleştirilmediği öngörülebilir.

Tablo 22. Yönetim Kurulu toplanıyor mu?

	Evet	Hayır	Toplam
N	93	2	95
%	97,9	2,1	100

Tablo 23'e bakıldığında %96,8 oranında yönetim kurulunun ayda bir toplanması işlerin mevzuata uygun olarak yapıldığının bir göstergesidir. Bu durum kooperatiflerin işlevsellikten ziyade sürdürülebilirliğe katkısı olduğu söylenebilir.

Tablo 23. Yönetim kurulu ne kadar aralıklarla toplanıyor

	Hiç toplanmıyor	Ayda bir defa	Üç ayda bir defa	Toplam
N	2	92	1	95
%	2,1	96,8	1,1	100

Kooperatiflerin İşlevsellikleri ve Sürdürülebilirlikleri ile İlgili Özellikleri

Tablo 24'e bakıldığında geçmiş dönemlerde karşılanan ihtiyaçların başında %41,1 ile hayvan alımının yapıldığı görülmektedir. Sulama faaliyeti %11,6, pazarlama, hayvan temini ve makinalaşma vb ihtiyaçların karşılanması ise %10,5 seviyelerindedir. Hiçbir ihtiyacın karşılanmadığını belirtenlerin oranı ise azımsanmayacak bir oranda %22,1'dir. Bu veriler tabii ki kooperatiflerin kuruluş amacıyla da doğru orantılıdır.

Tablo 24. Yapılan faaliyetler ile geçmişte ortakların hangi ihtiyaçları karşılanmış olduğu

	Sütün pazarlanması, hayvan temini, makinalaşma ihtiyaçları	Sadece hayvan alımı	Hayvan alımı, yem, ot alımı	Sulama faaliyeti	Orman ürünü üretimi	Hiçbir ihtiyaç karşılanmadı	TOPLAM
N	10	39	6	11	8	21	95
%	10,5	41,1	6,3	11,6	8,4	22,1	100

Tablo 25'de %54,7 oranında kooperatifin hiçbir ihtiyacı karşılamadığını belirtenler olduğu tespit edilmiştir. Karşılanan ihtiyaçlar arasında %14,7 ile öne çıkan süt pazarlaması, hayvan temini ve makinalaşmaya yönelik ihtiyaçlar olmuştur. Sulama faaliyetlerine yönelik ihtiyaçların karşılanma oranı ise %11,6 olarak tespit edilmiştir. Sadece hayvan alımına yönelik ihtiyaçların karşılanması ise %8,4'tür. İşlevsellikleri nedeniyle sulama ve ormancılık kooperatifleri dışındaki kooperatiflerde ortaya çıkan bu durum özellikle kooperatiflerin işlevselliğini ve dolayısıyla sürdürülebilirliğini keskinlikle olumsuz etkilediği söylenebilir.

Tablo 25. Şu an hangi ihtiyaçlar karşılanıyor?

	Sütün pazarlanması, hayvan temini, makinalaşma ihtiyaçları	Sadece hayvan alımı	Hayvan alımı ve yem, ot temini	Sulama faaliyeti	Orman ürünü üretimi	Hiçbir ihtiyaç karşılanmıyor	TOPLAM
N	14	8	4	11	6	52	95
%	14,7	8,4	4,2	11,6	6,3	54,7	100

Tablo 26’da elde edilen bilgiler ışığında, hali hazırda yapılan faaliyetlerin yeterli geldiğini belirtenlerin oranı sadece %34,7’dir. Mevcut ihtiyaçlarının tam anlamı ile karşılanmadığını belirtenlerin oranı ise %65,3’tür. Bu veriler de işlevsellik açısından kooperatiflen yetersiz olduğunu net olarak göstermektedir.

Tablo 26. Şu an ki mevcut faaliyetlerle karşılanan ihtiyaçlar yeterli oldu mu?

	Hayır	Evet	Toplam
N	62	33	95
%	65,3	34,7	100

Tablo 27’de %69,5 oranında kooperatifin gelirinin olduğu belirtilmiştir. Kooperatif gelirinin olması sürdürülebilirliği olumlu etkilemektedir. Ancak saha çalışmalarında yapılan görüşmelerde gelirlerin yeterli seviyede olmadığı, daha çok rutin bürokratik işlerin yürütülmesine yettiği ve artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Hali hazırda gelirlerin hangi kalemlerden oluştuğu ise tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 27. Kooperatifin gelirleri var mı?

	Hayır	Evet	Toplam
N	29	66	95
%	30,5	69,5	100

Tablo 28’de gelirlerin %81,8’inin üye aidatlarından oluştuğu, geriye kalan %18,2’lik kısmın ise üye aidatlarının yanı sıra ürün gelirlerinden elde edildiği tespit edilmiştir. Bir kooperatifin cüzi miktardaki aidat gelirleriyle ayakta durması ve dolayısıyla sürdürülebilir olması çok mümkün görünmüyor. Dolayısıyla gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Tablo 28. Bu gelirler nelerdir?

	Üye Aidatı	Üye Aidatı ve Ürün Geliri	Toplam
N	54	12	66
%	81,8	18,2	100

Tablo 29’a bakıldığında kooperatiflerin %90,5’inin devlet ya da başka bir yerden kaynak almadıkları tespit edilmiştir. Destek alımının hem işlevselliğe hem de sürdürülebilirliğe pozitif etkisi olabileceği düşünüldüğünde bu veriler, kooperatiflerin işlevsellik ve sürdürülebilirliğini

olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Destek alan kooperatiflerin aldıkları destek türü tablo 30’de verilmiştir.

Tablo 29. Kooperatif devlet ya da başka bir kaynaktan destek aldı mı?

	Hayır	Evet	Toplam
N	86	9	95
%	90,5	9,5	100

Tablo 30 irdelendiğinde destek alabilen kooperatiflerin %55,6’sının, hayvancılık üzerine destek aldıkları görülmektedir. Daha sonra sulama desteği ve diğer destekler gelmektedir. Bu veriler kooperatiflerin kuruluş amaçları ile doğru orantılıdır.

Tablo 30. Devlet ya da dışarıdan alınan destekler nelerdir?

	Hayvancılık	Buzağı, süt, mazot	Sılab Makinası	Sulama Desteği	Toplam
N	5	1	1	2	9
%	55,6	11,1	11,1	22,2	100

Tablo 31’de 95 kooperatif başkanına anket ile sorulan sorular neticesinde şahsi kanaatleriyle verdikleri cevaplara göre; kooperatiflerin kuruluş amacı ve hali hazırda mevcut faaliyetleri karşılaştırıldığında kooperatiflerin %76,8’i başarısız, %23,2’si ise başarılı bulunmuştur. Bu durum, Erzurumdaki tarımsal kooperatiflerin etkinlik durumunu net olarak ortaya koymakta ve iyileştirme anlamında ciddi çabalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Tablo 31. Kooperatif kurulma amaçları doğrultusunda başarılı mı?

	Evet	Hayır	Toplam
N	22	73	95
%	23,2	76,8	100

Regresyon Analizi Sonuçları

Çalışmada İşlevsellik Modeli için kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler tablo 32’de verilmiştir. Kooperatiflerin kuruluş amaçları doğrultusunda başarılı olma durumu değişkeni, kooperatiflerin işlevsellik bağımlı değişkenini temsil etmektedir.

İşlevsellik probit regresyon modeli tahmin sonuçları Tablo 33’de verilmiştir. Modeldeki tüm değişkenler %1, %5 ve %10 önem seviyelerinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Modelin açıklayıcılık gücü olan R2 değeri 0,537, uyum iyiliği değeri olan log likelihood değeri -23,808 ile diğer tahmin edilen modellerden daha yüksek çıkmış, yani daha iyi sonuç vermiştir. Z ve P

değerleri benzer sonuçlar verse de P değerleri istatistiksel önem seviyelerini daha net verdiğinden tabloya koyulmuştur. Elde edilen katsayılarla ilgili yorumlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 32. İşlevsellik modeline ait değişkenler

Değişkenler	Açıklama
Bağımlı Değişken:	Kooperatiflerin kuruluş amaçları doğrultusunda başarılı mı? (Evet:1; Hayır:0)
Bağımsız Değişkenler:	
İLÇ:	İlçe merkezine uzaklık (km)
EĞT:	Eğitim (İlk, Orta:0; Lise, Üni:1)
AR:	İşlenen arazi (Dekar)
TDF:	Tarım dışı faaliyet (Var:1, Yok:0)
ORT:	Kooperatifin şu an ortak sayısı
İHT:	Şu anki faaliyetlerle ortakların ihtiyacı karşılandı mı? (Evet:1, Hayır:0)
DES:	Kooperatif Devlet veya dışardan destek aldı mı? (Evet:1, Hayır:0)

Tablo 33. İşlevsellik modeli regresyon analizi sonuçları

Binary Choice Probit Model				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Z Değeri	P Değeri
İlçe Merkezine Uzaklık	-0,057**	0,022	-2,54	0,011
Eğitim Durumu	1,516**	0,635	2,39	0,017
İşlenen Arazi	-0,003*	0,002	-1,68	0,094
Tarım Dışı Faaliyet	-1,350**	0,642	-2,10	0,035
Ortak Sayısı	0,024**	0,010	2,53	0,011
İhtiyacının Karşıllanması	1,895***	0,562	3,37	0,001
Destek Alınması	2,057**	0,816	2,52	0,012
Sabit	-2,168***	0,679	-3,20	0,001

$R^2 = 0,537$; Log likelihood = -23,808

***: %1; **: %5; *: %10 Önem Seviyesi

Kooperatifin kurulduğu yerin ilçe merkezine olan uzaklığı arttıkça kooperatiflerin işlevselliğinin olumsuz etkilediği tespiti yapılabilir. Bu durum, fiziki imkânlarla ulaşım, etkin iletişim ve pazara yakınlık konularında dezavantajlı olmaya bağlanabilir

Kooperatif başkanının genel örgün eğitim seviyesi arttıkça kooperatiflerin işlevselliğini olumlu etkilediği söylenebilir. Tarımsal faaliyetle uğraşan kişilerin ve dolayısıyla kooperatif başkanlarının eğitim seviyesi, kooperatifçiliğe daha bilinçli bir yaklaşımı sağlamakta ve dolayısıyla kooperatiflerin işlevselliğini pozitif yönde etkileyebilmektedir.

Kooperatif başkanının sahip olduğu işlenen arazi miktarı, istatistiki olarak çok önemli olmasa da kooperatiflerin amaçları doğrultusunda başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Kooperatif

başkanının işlediği arazi miktarı arttıkça, kooperatifin faaliyetlerine daha az zaman ayırabilme ihtimali bu sonucu doğurmuş olabilir. Ancak, tarımsal faaliyetle işlediği fazla arazi miktarı nedeniyle tarımla daha fazla iç içe olması olumlu etkiye de neden olabilir. Dolayısıyla bu ikilem, işlenen arazi miktarı değişkeninin istatistiki önemliliğini azaltmış olabilir.

Kooperatif başkanının tarım dışı faaliyette bulunuyor olması, kooperatifin amaçları doğrultusunda başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Kooperatif başkanının tarımsal faaliyet dışında gelir getirici başka işlerde çalışması, başkanın yani kooperatif yönetiminin tarıma dolayısıyla kooperatif faaliyetlerine yoğunlaşmasını azaltmakta ve bu durum kooperatifin işlevselliğini negatif yönde etkilemektedir.

Kooperatiflen anktin yapıldığı 2024 yılındaki ortak sayısı, kooperatiflerin başarısını olumlu etkilemektedir. Çoğunlukla kuruluşlarındaki sayıya çok yakın olan ortak sayısı fazla olan dolayısıyla ortaklarından güç alan kooperatiflerde işlevsellik yani amaçları doğrultusunda başarı beklendiği doğrultuda artmaktadır.

Ortakların ihtiyaçlarının mümkün mertebe karşılanması, kooperatiflerin başarısını olumlu yönde ve istatistiki olarak yüksek önem seviyesinde etkilemektedir. Üretilen sütün istenen şekilde pazarlanması, damızlık hayvan temin edilmesi, makinalaşma ihtiyaçlarının karşılanması, uygun maliyetle yem temini, sulama imkânlarının etkin ve adil paylaşımı ve orman ürünlerinin ortaklar yararına değerlendirilmesi gibi faaliyetler ile ortakların ihtiyaçlarının karşılanması kooperatife işlevsellik kazandırmaktadır.

Kooperatiflerin devlet desteklerinden yararlanması, kooperatif başarısını istatistiki önemle olumlu etkilemektedir. Alınan desteklerin kooperatifin faaliyetlerini destekleyici rol alması ve finansman temini anlamında ihtiyacının karşılanıyor olması bu etkide rol oynamış olabilir.

Çalışmada kooperatiflerin sürdürülebilirliğini temsil probit regresyon modelini oluşturan bağımlı ve bağımsız değişkenler tablo 34'de verilmiştir. Bu modelde kooperatifin faal olma durumu değişkeni, kooperatiflerin sürdürülebilirlik bağımlı değişkenini temsil etmektedir.

Tablo 34. Sürdürülebilirlik modeline ait değişkenler

Değişkenler	Açıklama
Bağımlı Değişken:	Kooperatif faal mi? (Evet:1, Hayır:0)
Bağımsız Değişkenler:	
İLÇ:	İlçe merkezine uzaklık (km)
EĞT:	Eğitim (İlk, Orta:0; Lise, Üni:1)
HAY:	Büyükbaş hayvan sayısı
TDF:	Tarım dışı faaliyet (Var:1, Yok:0)
ORT:	Kooperatifin şu an ortak sayısı
GEL:	Kooperatifin gelirleri var mı? (Evet:1, Hayır:0)
DES:	Kooperatif Devlet veya dışardan destek aldı mı? (Evet:1, Hayır:0)

Bu sürdürülebilirliği temsil eden probit regresyon modelinin tahmin edilen sonuçları Tablo 35’de verilmiştir. Modeldeki değişkenlerin sadece ikisi %5 ve birisi %10 önem seviyelerinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Modelin açıklayıcılık gücü olan R^2 değeri 0,226, uyum iyiliği değeri olan log likelihood değeri -49,765 ile diğer tahmin edilen sürdürülebilirlik modellerinden daha yüksek, ancak işlevsellik modelinden düşük çıkmıştır. Z ve P değerleri benzer sonuçlara işaret etse de P değerleri istatistiksel önem seviyelerini daha net verdiği için tabloya koyulmuştur. Elde edilen katsayılaraya yönelik yorumlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 35. Sürdürülebilirlik modeli regresyon analizi sonuçları

Binary Choice Probit Model				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	Z	P
İlçe Merkezine Uzaklık	-0,016	0,010	-1,54	0,124
Eğitim Durumu	0,112	0,352	0,32	0,750
Büyükbaş Hayvan	0,003	0,003	1,16	0,246
Tarım Dışı Faaliyet	-0,367	0,331	-1,11	0,266
Ortak Sayısı	0,009**	0,004	2,11	0,035
Gelir	0,776**	0,372	2,08	0,037
Destek Alınması	1,125*	0,654	1,72	0,085
Sabit	-1,133**	0,458	-2,47	0,014

$R^2 = 0,226$; Log likelihood = -49,765

***: %1; **: %5; *: %10 Önem Seviyesi

Kooperatifin ilçe merkezine uzaklığı, kooperatif başkanının genel örgün eğitim seviyesi, başkanın sahip olduğu hayvan sayısı ve tarım dışı faaliyette bulunmasını temsil eden modeldeki bağımsız değişkenlerin etkileri işlevsellik modelinin aksine istatistiksel olarak önemsiz, ancak işaretlerin yönünün benzer olduğu tespit etmiştir. Dolayısıyla bu değişkenlerin yorumlanması sağlıklı olmayacaktır. Diğer taraftan kooperatiflerin ortak sayıları, gelirlere sahip olması ve devletten destek almasının sürdürülebilirliğe etkileri istatistiksel olarak önemli ve olumlu görülmektedir. Buradan kooperatiflerin sürdürülebilirliğine kooperatif başkanının özelliklerinden ziyade kooperatifin özelliklerinin etkili olduğu ifade edilebilir.

Kuruluş ortak sayısına çok yakın olan kooperatiflerin mevcut ortak sayısı kooperatiflerin faal oluşunu pozitif etkilemektedir. Ortak sayısı fazla olan kooperatiflerin arkasında sürükleyici güç olması devamlılığı dolayısıyla sürdürülebilirliği sağladığı ifade edilebilir.

Kooperatiflerin az da olsa gelirlerinin olması kooperatiflerin daha faal olarak çalışmasına olumlu katkı yapmaktadır. Kooperatiflerin ayakları üzerinde durması ve varlığını devam ettirmesi sahip olduğu gelirlerle doğru orantılıdır. Dolayısıyla kooperatiflerin gelirlerinin olmasının sürdürülebilirliklerini olumlu etkilemesi beklenen bir sonuçtur.

Kooperatiflerin devlet desteği alması kooperatifin faal olmasını olumlu etkilemektedir. Devlet desteği bir anlamda kullanılabilir bir kaynak olduğundan kooperatiflerin ayakta kalmasına katkı vermektedir. Böylece sürdürülebilirliklerine olumlu etki etmektedir.

Hem deskriptif analiz sonuçları hem de regresyon analizlerinin yapıldığı işlevsellik modeli ve sürdürülebilirlik modeli sonuçları, Erzurum ilindeki kooperatiflerin işlevselliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik imalar içermektedir. Bu imalardan hareketle kooperatiflerin işlevselliği ve sürdürülebilirliğine yönelik politika çıkarımları yapılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma Erzurum ilindeki tarımsal kooperatiflerin işlevsellikleri ve sürdürülebilirliklerinin belirleyicilerini ortaya koyup bu sonuçlardan hareket ederek kooperatiflerin işlevselliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik politikalar önermeği amaçlamaktadır.

Bu amacı gerçekleştirmek için tam sayımla ulaşılabilen kooperatiflerin başkanlarıyla anket çalışması yapılmış, elde edilen verilerle amaç doğrultusunda deskriptif analizler ve kooperatiflerin işlevselliğini ve sürdürülebilirliğini belirlemeye çalışan probit regresyon analizleri yapılmıştır. Tüm analiz sonuçları değerlendirilerek kooperatiflerin işlevselliği ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik politika eylemleri önerilmeğe çalışılmıştır.

Deskriptif analizlerin ilkinde kooperatif başkanlarının demografik, yaşam ve iş şartlarıyla ilgili özellikleri ele alınarak kooperatiflerin işlevselliği ve sürdürülebilirliği ile ilişkilendirilmiştir. Kooperatif başkanının yaşı, eğitim seviyesi, medeni hali, ailesindeki fert sayısı, sosyal güvencesinin olması ve tarım dışı faaliyetlerde bulunması durumlarındaki yüzde dağılımlar ortaya koyulmuştur. Kooperatif başkanlarının ileri yaşlarda olmaları, eğitim durumlarının çoğunlukla ilkökul düzeyinde olması ve önemli sayıda kooperatif başkanının sosyal güvencesinin olmaması kooperatiflerin işlevselliği ve sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyebileceği öngörülmüştür. Diğer taraftan kooperatif başkanlarının çoğunlukla tarım dışı faaliyetlerde bulunmamalarının tarımsal faaliyete odaklanma nedeniyle işlevselliği ve sürdürülebilirliği olumlu yönde etkileyebileceği öngörüsünde bulunulmuştur.

Deskriptif analizlerinin ikinci kısmında kooperatiflerin farklı özellikleri yüzde hesaplamalarla tablolaştırılmıştır. Bu doğrultuda kooperatiflerin kuruluş yılı, ortak sayısı, kuruluş amacı, faaliyet alanları, faal olma durumları, gelir kaynakları, masraf kalemleri, rutin dışı genel kurulları, sonuçları sisteme yükleme durumları ve yönetim kurullarının toplanma sıklığı özellikleri irdelenmiştir. Bu özellikler yine çalışmanın temel konusu olan kooperatiflerin işlevselliği ve sürdürülebilirliği ile ilişkilendirilmiştir. Kooperatiflerin yapılarıyla ilgili olumsuz durumlar işlevselliği ve sürdürülebilirliği negatif yönde etkilediği öngörüldükçe, kooperatiflerin iyi yapılanmaları ise işlevselliği ve sürdürülebilirliği pozitif yönde etkilemiş olabileceği öngörüsünde bulunulmuştur.

Deskriptif analizlerde son olarak kooperatiflerin işlevsellik ve sürdürülebilirlik özelliklerine yönelik durumları ele alınmıştır. Buna anlamda, kooperatif faaliyetlerinin ortakların ihtiyaçlarını karşılama durumu, karşılayamama nedenleri, gelirleri ve kaynakları, destek alıyor olmaları ve kuruluş amaçları doğrultusunda başarılı olma durumları incelenmiştir. Kooperatiflerin işlevselliği ve sürdürülebilirliği ile çok yakın ilişkili olan bu durumlar, ilişki

analizlerinin yapılmasında kullanılan probit regresyon modellerinin de temel değişkenleri olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın ilişki analizlerinde araştırmanın ele aldığı tarımsal kooperatiflerde işlevsellik ve sürdürülebilirlik problemlerini temsil eden işlevsellik ve sürdürülebilirlik probit regresyon modellerinin tahminleri yapılmış ve sonuçlar elde edilmiştir. İşlevsellik modelinde değişkenlerin tümü istatistiki olarak beklenen yönde önemli bulunmuş ve dolayısıyla modelin açıklayıcılık gücü yüksek olmuştur. Sürdürülebilirlik modelinde ise değişkenlerin tümünün işareti istenen yönde olurken sadece üç değişkenin etkisi istatistiki olarak önemli bulunmuştur. Dolayısıyla modellerin çalışmanın amacı doğrultusunda kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Kooperatiflerin işlevselliği ile ilgili model sonuçları ve ilgili öneriler aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

Kooperatiflerin kurulduğu yerin ilçe merkezine olan uzaklığı arttıkça kooperatiflerin işlevselliğinin olumsuz etkilediği tespitine dayalı olarak kooperatiflerin merkezlere yakın olarak kurulması önerilebilir.

Kooperatif başkanlarının genel örgün eğitim seviyesi arttıkça kooperatiflerin işlevselliğini olumlu etkilediğinden, kırsalda genel eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve dolayısıyla kooperatif başkanlarının eğitim seviyelerinin yüksek olması sağlanabilir.

Kooperatif başkanının tarım dışı faaliyette bulunuyor olması, kooperatifin amaçları doğrultusunda başarısını yani işlevselliğini olumsuz etkilediğinden kooperatif başkanlarının mümkün mertebe tarım dışı faaliyet yapmayan ve tarımsal faaliyete yoğunlaşan ortaklardan seçilmesi gözetilebilir.

Kooperatiflerin mevcut ortak sayısının kooperatiflerin başarısını olumlu etkilediği sonucundan hareketle kooperatiflerin işlevselliğini sağlamak için kooperatiflerin ortak sayısının mümkün mertebe fazla olmasına dikkat edilebilir.

Ortakların ihtiyaçlarının mümkün mertebe karşılanması kooperatiflerin başarısını olumlu yönde ve istatistiki olarak yüksek önem seviyesinde etkilediğinden, kooperatif faaliyetlerinde ortaklarının ihtiyacını karşılamaya özel önem ve öncelik vermeleri gerekir.

Kooperatiflerin devlet desteklerinden yararlanması, kooperatif başarısını istatistiki önemle olumlu etkilediğinden kooperatiflerin işlevselliğinin sağlanması için var olan desteklerden mümkün mertebe yararlanma yönünde kooperatifler özel çaba göstermelidir.

Kooperatiflerin sürdürülebilirliği ile ilgili model sonuçları ve bu sonuçlarla bağlantılı öneriler aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

Aynen işlevsellikte olduğu gibi sürdürülebilirlikte de kooperatiflerin ortak sayısı faal oluşlarına yani sürdürülebilirliklerine pozitif etki ettiğinden kooperatiflerin ortak sayılarını hem kurulurken hem sonrasında yüksek tutmaları sürdürülebilirlikleri açısından da yararlı olacaktır.

Kooperatiflerin az da olsa gelirlerinin olması kooperatiflerin daha faal olarak çalışmasına olumlu katkı yaptığından ki bu beklenen bir sonuçtur kooperatiflerin gelir kaynaklarını çeşitlendirmeleri ve artırmaları sürdürülebilirlikleri için gerekli görülmektedir.

Tabii ki bir gelir kaynağı olması sebebiyle kooperatiflerin devlet veya diğer desteklerden yararlanması kooperatifin sürdürülebilir olmasını olumlu etkilediğinden her türlü destek kaynağından yararlanmaları için çaba göstermeleri ve bunu gerçekleştirmeleri elzemdir.

Bu çalışma sınırlı zaman ve kaynaklarla çalışmada belirtilen amaçlara ulaşmaya çalışmış ve bunu gerçekleştirmiştir. Daha geniş zamanda ve daha iyi kaynaklarla kooperatif başkanları dışında kooperatif paydaşları ve ilgili kurumları kapsayacak anket yanında mülakatlarla çalışma detaylandırılabilir ve daha detaylı sonuçlara ulaşılabilir. Bu çerçevede tarım sektörünün olmazsa olmazı olan kooperatiflerin en önemli sorunları olan işlevsellik ve sürdürülebilirlikleri ile ilgili yapılacak ileri çalışmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Anonim, (2025a) <https://library.fiveable.me/introduction-econometrics/unit-11/binary-choice-models/study-guide/VUIqsMdUciTdmPt7>
- Anonim, (2025b) <https://maseconomics.com/logit-and-probit-models-understanding-binary-choice-in-econometrics/>
- Bejer, G., Ullrich, A., Niehoff, S., Reißig, M., & Habich, M. 2020. Industry 4.0: How It Is Defined From A Sociotechnical Perspective And How Much Sustainability It Includes– A Literature Review. *Journal Of Cleaner Production*, 259, 120856.
- Birkel, H. S., Veile, J. W., Müller, J. M., Hartmann, E., & Voigt, K. I. (2019). Development Of A Risk Framework For Industry 4.0 in The Context Of Sustainability For Established Manufacturers. *Sustainability*, 11(2), 384.
- Briscope, R., & Ward, M. J. 2000. *The Competitive Advantages Of Co-Operatives*. Centre For Co-Operative Studies, National University Of Ireland, Cork.
- Can, M. F., & Sakarya, E. (2012). Dünya Ve Türkiye’de Tarım Ve Hayvancılık Kooperatiflerinin Tarihsel Gelişimi, İktisadi Önemi Ve Mevcut Durumu. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 83(1), 27-36.
- Çıkmın, A., & Yercan, M. (1995). Tarımda üretici örgütlenmesi, Türkiye Ziraat Mühendisleri IV. Teknik Kongresi Bildirileri, 47-71.
- Çiçek, Z., & Arlı, N. B. (2021). Probit Model Yaklaşımı İle Kayıt Dışı İstihdamı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 649-671. Doi:10.18074/ckuibfd.910753
- Ertek, N., Demir, N., & Aksoy, A. (2016). Sığırcılık İşletmelerinde Kooperatif Üyeliğini Etkileyen Faktörlerin Analizi: TRA Bölgesi Örneği/Analysis of The Factors Affecting The Cooperative Membership of The Cattle Enterprises: The Case of TRA Region. *Alinteri Journal of Agriculture Science*, 30(1), 38-45.
- Eygü, H., Karabacak, E. (2020). “Türkiye’de Ulaştırma Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyetin Genelleştirilmiş Sıralı Logit Modelleri İle Analizi”, *Journal of Academic Value Studies*, Vol: 6, Issue: 1; pp: 117- 135 (ISSN: 2149-8598).
- Gençdal, F., Terin, M., & Yıldırım, İ. (2016). Tarımsal Kalkınma Kooperatif ortağı olan ve olmayan süt sığırcılığı işletmelerinin belirli kriterler açısından karşılaştırılması: Van ili Gevaş ilçesi örneği. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 33(1), 1-8.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2011): Türkiye Kooperatifçilik Strateji Belgesi 2012-2016. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye.
- Ica 1995. <https://www.ica.coop/en/what-co-operative-0> (Erişim Tarihi 08.02.2023).
- Karadas, K., Ertürk, Y. E., Demir, O., Külekci, M., & Demir, N. (2015). Determination Of The Problems And Solutions Proposals Related To The Organization And Cooperative Activities Of Rural Development Agricultural Cooperative Members In Iğdır Province. *Third Sector Social Economic Review*, 50(2), 152.
- Karaman, S., Özalp, A., & Yılmaz, İ. (2014). Tarımsal Kalkınma Kooperatif Karlılığının Dupont Model Analizi. *Bildiri Metinleri*, 73.
- Kuştepelı, Y., & Yıldırım, B. (2020). Sosyal Sermaye Yaratılmasında Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 21(2), 347-370.
- Mülayım, Z.G., 1995. Kooperatifçilik. Iı. Baskı. Yetkin Yayınları, Ankara.

- Özdoğan, E., & Kesgin, M. T. (2021). Kırsal Ekonomik Kalkınma için Kadının Güçlendirilmesi: Bolu SS Demirciler Gelincik Kadın Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği. *Zeugma Health Res*, 3(2-3), 81-87.
- Pakdemirli, B. (2019). Tarımsal kooperatiflerin Dünya ve Türkiye’de mevcut durumunun karşılaştırılması. *ANADOLU Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 29(2), 177-187.
- Rotz CA Zartman DL and Crandall KL (2005). Economic and environmental feasibility of a perennial cow dairy farm *Journal of Dairy Science*, 188:3009-3020
- Schram, S. G. 2007. Cooperatives: Pathways To Economic, Democratic And Social Development In The Global Economy. *Washington: Ocdc*.
- Şahin, A., Miran, B., Cankurt, M., Günden, C., & Kaynakçı, C. (2015). Türkiye’de tarımsal kalkınma kooperatiflerinde yöneticilerin özellikleri. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, 18(1), 1-12.
- Tan, S., & Karaönder, İ. (2013). Türkiye’de tarımsal örgütlenme politikalarının ve mevzuatının irdelenmesi: tarımsal amaçlı kooperatifler örneği. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 87-94.
- Taşan, M. (2019). Türkiye’de tarımda üretici örgütlenmesi. *Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi*, 1(5), 77-85.
- Terin, M., Yavuz, F., Yıldırım, İ., & Güler, O. İ. (2010). Hayvansal üretimin gelişmesinde kooperatiflerin rolü: Kırklareli Merkez Erikler köyü tarımsal kalkınma kooperatifi örneği. *Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 542, 549.
- Topuz, B. K., & Bozoğlu, M. (2016). Tarımsal üretici birliklerinde performans ölçümü. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 31(3), 360-369.
- Xinhua, Z., Zhi, T., Zueyan, Y. 2004. Study Of Information Model Of Agricultural Cooperative Organization, *Journal Of Zhejiang Forestry College* 21 (4): 442-445. Rotz, C.A., Zartman, D.L,
- Yantur, P., & Sağlık, R. Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Etkileri: Taze Gıda Piyasası Örneği Üzerine Bir Uygulama. *İstanbul Esenyurt Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-15
- Yavuz, F., 2018. Kooperatifçilik; hayvancılığın olmazsa olmazıdır! Tarım Ekonomisti Gözüyle Köşesi, Pusula Gazetesi, 7 Şubat 2018. Erzurum
- Yavuz, F ve Dilek, Ş. (2019) Türkiye Tarımına Yeniden Bakış, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmalar Vakfı (SETA) Yayınları No: 137, İstanbul
- Yavuz, F. (2011) Erzurum İli Büyükbaş Hayvan Islahı Projesi Çiftçi El Kitabı, Mega Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., Erzurum.
- Yercan, M., & Kımıklı, F. (2018). Tarımsal kooperatiflerde ortakların yönetime katılımını etkileyen faktörlerin analizi üzerine bir araştırma: İzmir ili sütçülük kooperatifleri örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 24(2), 159-173.
- Zijun, Z., 2006. Chinese Farmers’ Cooperation Organization In The Agricultural Social Service System, Jircas Working Report, No.48: 67-74

EKLER

EK 1.Anket Formu

Tarımsal Kooperatiflerin İşlevsellik ve Sürdürülebilirliklerinin Tespiti Üzerine Bir Çalışma:”Erzurum İli Örneği “

Sayın Çiftçimiz:

Bu anket formu Ataturk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünce yürütülmekte olan “**Tarımsal Kooperatiflerin İşlevselliklerinin ve Sürdürülebilirliklerinin Tespiti Üzerine Bir Çalışma: Erzurum İli Örneği**” adlı yüksek lisans tez çalışmasının uygulama kısmında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevapların sağlıklı ve tutarlı olması, çalışmanın amacına ulaşması açısından büyük önem taşımaktadır. Kişisel bilgileriniz tarafımızdan saklı tutulup üçüncü şahıs, kurum ve kuruluşlara **KESİNLİKLE VERİLMEYECEKTİR**. Değerli zamanınızı ayırdığınız için teşekkür ederiz.

İlçe:.....

Tarih:.....

Köy/Mahalle :.....

Kooperatifin Adı:

Kooperatif Başkanının Adı Soyadı:

Anket Yapılan İlgili Kişi/Kooperatifteki Görevi: /.....

Tarımsal Kooperatifin:

İl Merkezine Uzaklığı.....km

İlçe Merkezine Uzaklığı km

Bölüm I: Kooperatif Başkanı ile İlgili Sorular

1. Kooperatif başkanının:
Cinsiyeti (.....), Yaşı (.....), Eğitim Durumu (.....)

2. Başkanın medeni durumu
() Evli () Bekar () Dul; Ailedeki Fert Sayısı (.....)

3. Devlet güvenceniz var mı?
() Herhangi bir sosyal güvencem yok
() Bağkurluyum
() Sigortalıyım,
() Emekli sandığına bağlıyım
() Yeşil kartlıyım

4. Başkanın tarımsal işletmesinin büyüklüğü
İşlediği arazi miktarı (.....dönüm);
Yetiştirdiği hayvan sayısı (..... adet küçükbaş); (..... adet büyükbaş)

5. Tarım Dışı faaliyette bulunuyor musunuz? ()Hayır ()Evet

6. Bulunuyorsanız aşağıdaki hangi işi yapıyorsunuz?
() Kamu işçisi () Devlet memuru () Özel sektör çalışanı () Kendi işyeri var
() İnşaatçı () Diğer (.....)

Bölüm II: Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ile İlgili Sorular

7. Kooperatif kaç yılında kuruldu ?
8. Kaç ortakla kuruldu? Şu an kaç ortağı var?
9. Kooperatif hangi amaçla kuruldu?
10. Ortaklarına yönelik geçmişte hangi yıllarda hangi faaliyetleri yürüttü? - - -
11. Kooperatif şu an faal mi? ()Evet ()Hayır
12. Faal ise ortaklarına yönelik şu an ne gibi faaliyetler yapıyor? - - -
13. Faal değil ise neden değil ? Sebepleri ? - - -
14. Kooperatifin gelir kaynakları nelerdir? - - -
15. Kooperatifin masraf kalemleri nelerdir? Nasıl karşılanıyor? - - ***** -
16.En son olağan genel kurulunuzu ne zaman yaptınız ?
17.Genel Kurul ne kadar aralıklarla toplanıyor
17.En son Genel Kurul'a üyelerin kaç katıldı?
18.Rutin dışında genel kurul kararları aldınız mı? ()Evet ()Hayır
19.Karar aldınız ise bu kararlar nelerdir? 3 madde halinde sıralayınız a) b) c)
20. Genel Kurul beyannamesini sisteme online olarak mı yüklediniz? ()Evet ()Hayır
21. Yükleme işini siz mi yaptınız? ()Evet ()Hayır
22. Yönetim Kurulu toplanıyor mu? ()Evet ()Hayır
23. Yönetim Kurulu ne kadar aralıklarla toplanıyor?
24.Yönetim kurulunu en son ne zaman topladınız?

25.Yönetim kurulu hangi kararları aldı? Üç madde halinde sıralayınız. a) b) c)

Bölüm III: Kooperatifin işlevselliği ve sürdürülebilirliği ile ilgili soruları

26.Geçmişte kooperatifinizin, ortaklarının ihtiyaçlarını karşılayan hangi faaliyetleri vardı, şu an hangi faaliyetleri var ? - - - ***** - - -

27. Bu faaliyetlerde ortakların ihtiyaçları karşılanabildi mi? ()Evet ()Hayır

28. Evet ise nasıl karşılandı kısaca açıklayınız?
--

29. Kooperatifin gelirleri var mı? ()Evet ()Hayır

30. Varsa Kooperatifinizin gelir kaynakları nelerdir? - - -
--

31.Kooperatifiniz devlet veya başka bir yerden destek aldı mı? ()Evet ()Hayır

32. Evet ise kooperatifinizin aldığı bu destekler nelerdir ve nasıl temin ettiniz?
--

33. Sizce kooperatifiniz kurulma amaçları doğrultusunda başarılı mı? ()Evet ()Hayır

34. Evet ise neden başarılı oldu, hayır ise neden başarılı olamadı? Kısaca anlatabilir misiniz?
--

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Işıl TAN
Doğum tarihi:	1983
Doğum Yeri:	Erzurum-Yakutiye
Uyruğu:	T.C.
Adres:	
Tel:	
Eğitim	
Lise:	İzmir Nevvar&Salih İşgören Anadolu Lisesi
Lisans:	Erzurum Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakultesi/İşletme
Yüksek lisans:	Erzurum Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri.Enstitüsü Tarım Ekonomisi/Tarım Politikası ve Yayım
Tezden Üretilmiş Yayınlar	